

Že starejšim mislecem so bili znani glavni zakoni lepote: Platonu, Plotinu, Avguštinu i. dr. Zanimivo je, kako uči Akvinčan o lepoti: „Za lepoto so potrebne tri stvari: Najprej celotnost ali popolnost, zakaj kar je nedostavno, to je prav zato tudi grdo; potem potrebno razmerje ali soglasje, in potem jasnost, zaradi tega imenujemo lepo, kar ima čisto barvo.“ Zlasti poudarja razmerje ali red, češ, da je našemu umu posebno všeč.

Novejši pisatelji obdelujejo te zakone najrajši, ko govoré o umetnosti. A vsakdo vidi, da je bolj naravno poznati najprej zakone lepote same na sebi, potem šele govoriti o umetnosti. Zakaj za umetnika je glavno vodilo lepota; ako niso določeni njeni zakoni, treba je za umetnika zakonov šele iskati, in tako določevanje umetnostnih zakonov je potem lahko samovoljno in neutemeljeno. Prej treba poznati bistvo in zakone hiš in drugih stavb, potem šele se določijo pravila za stavbarja.

Vsak umen bravec pa tudi vidi, da ti zakoni, katere smo določili za lepoto, niso taki, kakor n. pr. v fiziki ali kemiji ali v zvezdoznanstvu. Lepota ni predmet, ki bi se dal meriti z drobnim merilom ali tehtati na zlati tehtnici. Nikdar se ne dá do pičice določiti meje, da bi rekli: Ta velikost, ta barva, ta krepkost glasú mi je všeč; ako je le za črtico

večja ali malo močnejša, pa ni več všeč in ni lepa. Temveč zakoni lepote izražajo le v obče znake lepih predmetov ali način njih gibanja, delovanja in medsebojnega razmerja. V nekaterih ozirih se dá do pač določiti natančne mere za obliko, kakor n. pr. v sorazmerju telesnih delov, ali v soglasju (harmoniji): drugodi pa bomo morali biti zadovoljni z manj določnimi izrazi.

Večkrat smo že omenjali, da je pri ocenjanju lepote vedno treba gledati na bistvo predmetovo. Ni pri vseh predmetih iste in vsestranske jednotnosti; ni v vseh treba dovršene popolnosti, ako bi zaradi nje izginila ona tako ugodna lahkota in prostost, ki mora tudi vladati v lepoti; ni povsodi jeklenega reda . . . , ker bistvo ne zahteva zakonove veljave do skrajnosti. Čim bolj je kak predmet nadčuten, tem manj ga oklepajo one vezi, ki so potrebne za čutne predmete. Istotako pa tudi ne moremo one prostosti iskati v telesnih stvorih, ki jo nahajamo v duševnih.

Zatorej se ne smejo ti zakoni nikdar trgati ali ločiti od bistva stvari: zakonov samih na sebi bi niti prav ne umevali, niti porabljali.

Posebej bomo tudi opazili, da je za lepočutje, za ocenjanje lepote važna osebnost onega, ki ocenja lepi predmet, kar bomo imenovali okus, in izkušali določiti pomen, naravo in pravila za njegovo ravnanje.

(Dalje.)